

ÚJPEST
1840

Újpesti Helytörténeti Értésítő

2000. május

VII. évfolyam 3. szám

Szent József plébániatemplom. 1933-34-ben épült Aggházy Tibor tervei alapján.

(Fotó: Bleicher Imre)

**GAZDASÁG-FÖLDRAJZI GYŰJTEMÉNY
AZ EGYET. KÖZGAZD. KAR FÖLDRAJZI INTÉZETÉNEK KIADVÁNYA**

IGAZGATÓ: GR. TELEKI PÁL NY. R. T.

IV.

**FIZIKAI
FÖLDRAJZI MEGFIGYELÉSEK
ÚJPEST KÖRNYÉKÉN**

FÜGGELÉKÜL A TELEPÜLÉS VÁZLATA

ÍRTA

KÁDÁR LÁSZLÓ

ATHENAEUM

IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSULAT NYOMÁSA, BUDAPEST

1930

Kádár László*

Fizikai földrajzi megfigyelések Újpest környékén

70 éve jelent meg gróf Teleki Pál előszavával Kádár László: Fizikai földrajzi megfigyelések Újpest környékén című tanulmánya. Kádár László (1908, Osové –1989, Debrecen) a debreceni egyetemen tanított, így érthető, hogy a tanulmány lelőhelye is az egyetem földrajztanszékének könyvtára.

A szerzőt a terep bejárása során elkísérte tanára dr. Fodor Ferenc (a Jászság és a térképtörténet kutatója, valamint a műszaki egyetem tanára), és fotóival tette a munkát még érdekesebbé, hitelesebbé.

A tanulmány igen nagy szolgálatot tesz a múlt megismerésén túl a korabeli földrajzi viszonyok bemutatásával és választ ad Újpest település-szerkezetének kialakítására. Igen részletesen taglalja a térség talajviszonyait, vízrajzát, továbbá a szélbarázdák szerepét, melyek az utak végleges formáinak elnyerésében játszottak meghatározó szerepet.

A földrajzi helyzeten kívül statisztikai adatok is színesítik a kiadványt, mely során az adott időszak lakossági számarányairól nyerhetünk képet.

Kádár professzor úr tanulmánya hézagpótló, mivel a katonai felvételezések és más földrajzi leírásokban is adósak maradtak a térség részletes földrajzi leírásával.

A kiadványt ajánlom a helytörténészek, a környezet- és természetvédők számára és természetesen Újpestet, Káposztásmegyert szerető felnőttek és iskolások számára.

Előszó

Tervbevettem, hogy intézetünk kiadványainak sorában nemcsak az intézet tagjainak, hanem kíválsóbb tanítványainak dolgozatait is a nyilvánosság elé bocsátjuk. Kádár László dolgozata tanári szakvizsgálati dolgozatából nőtt ki. Nem adja Újpest város teljes földrajzát, hanem csupán a település legfontosabb alapját, a fizikai földrajzi viszonyokat dolgozta fel igen eredményesen. Magukat a települési viszonyokat csak ezzel kapcsolatban, vázlatosan érinti.

Amikor e dolgozatot a nyilvánosság elé bocsátjuk, nem mulaszthatom el, hogy Újpest város áldozatkészségét, amellyel a munka megjelentetési költségeihez hozzájárult, ki ne emeljem. Fogadja érte a város vezetősége köszönetemet.

Budapest, 1930. május 24.

gróf Teleki Pál
egyetemi ny. r. tanár.

Bevezetés

Ha valamely helységnek írjuk meg a természeti földrajzát, akkor általában helytelenül járunk el, mert csak kivételesek azok a települések, amelyek egy természetes tájegységet, pl. zárt medencét, szigetet, oázist stb. egészen kitöltenek a határukkal, hanem rendszeren több, sőt számos helységet találunk ugyanazon a tájegységen. Ha ezek közül egyet kiszakítunk, s annak a területén vizsgáljuk a fizikai földrajzi viszonyokat a nélkül, hogy a helység határán túl fekvő részekre tekintettel volnánk, akkor megbontjuk a táj egységét, nem láthatjuk meg a természeti tényezők közötti összhangot, sőt a legtöbbször az előttünk álló tényeket sem érthetjük meg, vagy tévesen értékeljük azokat. Fokozottabb mértékben áll ez olyan kishatárú város esetében, mint amilyen Újpest. Éppen azért a természeti viszonyok tárgyalásában eltekintünk a város határától, és

*Közléteszi: dr. Sallai János főiskolai docens, helytörténeti kutató.

kiterjesztjük a figyelmünket a Duna-völgy Vác és Budapest közötti egész szakaszára, sőt azon túl is annyira, amennyire az itt uralkodó viszonyok megértéséhez szükségünk van.

Területünk geológiai története

A Duna-völgy Vác-Budapest közötti részének a kialakulása a miocénban kezdődött meg, amikor saktáblaszerű vetődések érték a mezozooszkorú rögöket, amelyek még itt is a felszínen voltak úgy, mint a budai oldalon. A vetődések következtében a területünkön a rögök „aszimmetrikus szárnyú árkos” vetődéssel lesüllyedtek, s így tektonikus árok támadt a helyükön, amely a legszebben látszik a Pilis és a Naszály között.

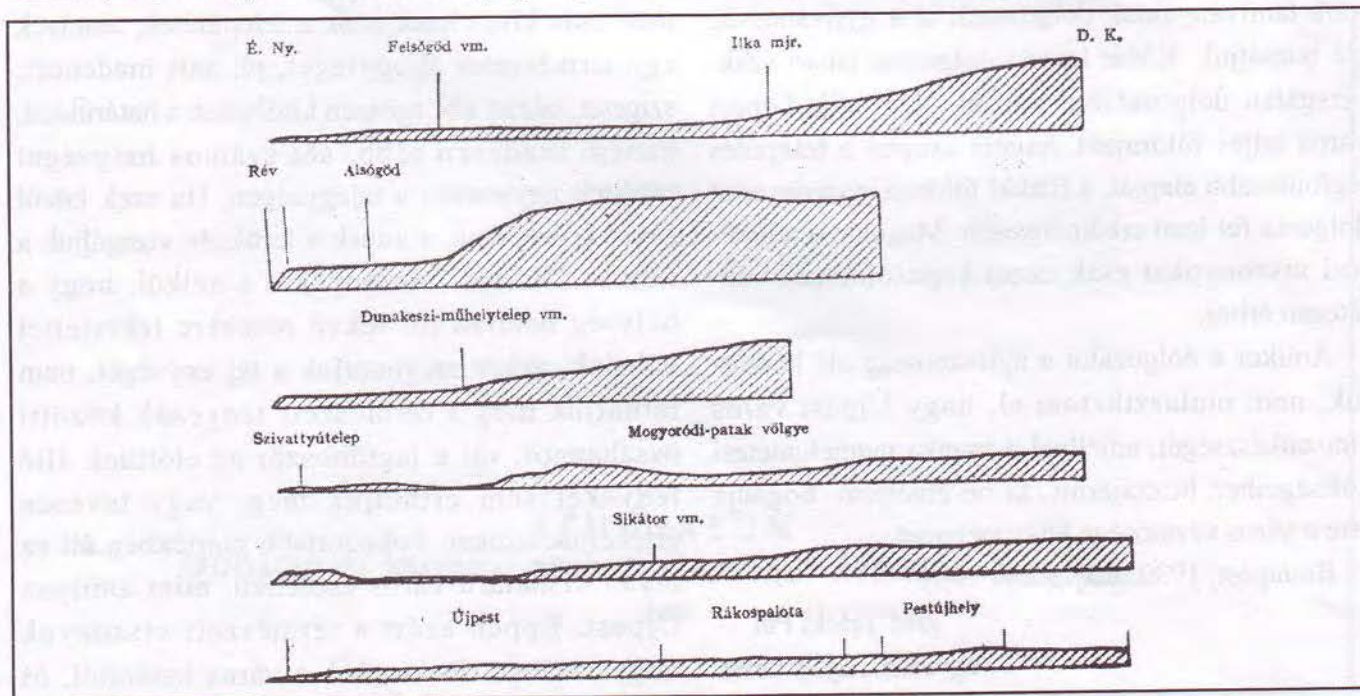
Ezt a tektonikus völgyet az újabb harmadkorban elborította a tenger, amelyből a budai oldal hegységei szigetként emelkedtek ki. Ott a lerakódásai alkalmazkodnak a rögökhöz: körülveszik azokat, itt azonban átmenőleg borítják az összetört rétegdarabokat, úgyhogy a geológiai középkor üledékeinek a felszín mai képeire semmi hatása sincsen. Az üledékei litorális, azaz parti képződmények: agyag, homok és kavics, amelyek Mogyoród és Veresegyház táján a felszínen vannak, a városligeti artézi kút fúrója pedig 16 m

mélységben érte el őket. Káposztásmegyeren is rájuk találtak a Duna alatti alagút ásásakor. Fót környékén kissé mélyebb volt a tenger, a belekerült kavicsok ott meszes iszapba süllyedtek, amely ma építőkönek kiválóan alkalmas mészkő. Belőle épült a híres Fóti templom is.

A harmadkor eleje óta folyton apadt a tenger, s a pannóniai korban már a mai szintjére húzódott vissza. Ekkor az egykori fenekének már csak a mélyebb helyein maradt meg a víz: tavak voltak csak a tenger helyén.

A pliocénben a Duna őse átvágta a Visegrádi-szorost, és hatalmas, 500 km² területű, délkelet felé dülő rétegzésű törmelékkúpot épített fel a fentebb említett tektonikus árkot elfoglaló völgyében. Már a levantei kor végére 30-40 m-rel magasabbra emelte fel a völgyfenekét a mainál, az ópleisztocénben pedig, amikor a feltöltés véget ért, 144-150 m tengerszint feletti magasságban folyt, 50-60 m-rel magasabban, mint ma. Ekkori szintjéről beszélnek az ópleisztocén terraszok, amelyeket travertínó-lerakódás óvott meg.

A középső pleisztocénben az Al-Duna hátráló eróziójával átvágta a Vaskaput, és ezzel lecsapolta a Magyar-medencét. Országszerte megindult erre a folyók bevágódása; a Duna is részt vett az általános bevágódásban és völgyet ásott bele a saját

1. ábra. A Duna-völgy bal oldalának a keresztmetszetei Vác és Budapest között

törmelékkúpjába. Amikor pedig a munkaképessége megcsappant, akkor középszakaszú lett, és ezt a völgyét kiszélesítette, az előbbi völgyfenekéből pedig csak itt-ott hagyott egy-két foszlányt. Pl. Pilismarót és Dömös között, a Várhegyen és a Gellért-hegy nyugati oldalán a jobb parton; Zebegénynél, Alagnál, Kőbányán a bal parton. Azután ismét alsószakaszúvá vált, és feltöltötte a völgyét 105-110 m átlagos tengerszint feletti magasságig.

Közben a sivatagos klíma következtében a völgy fenekén óriási terjedelmű futóhomok-terület képződött. Ennek a homoknak a legfiatalabb tagja természetesen a legközelebb van a folyóhoz, míg attól távolodva mindig idősebb és idősebb homokot találunk. A Duna szakaszjellege azonban rövidesen megint megváltozott és megújuló munkaképességével újra bevágódott. Az előző völgyfeneke mint városi terraszt maradt meg. Ezen terül el a futóhomok, amelyet később erdővegetáció lepett el. Ezután a bevágódás után átmenet nélkül gyengén alsószakaszú lett a Duna, nem volt arra ideje, hogy a völgyét kidolgozza, nincsen széles alluviális völgsíkja. Az allúviumot itt csak egy pár elhagyott meder képviseli mocsaras, zsombékos, meszes altalajával. Legtöbbször közvetlenül a part mellett emelkedik fel a városi terraszt, település céljára kiválóan alkalmas, árvízmentes partot biztosítva.

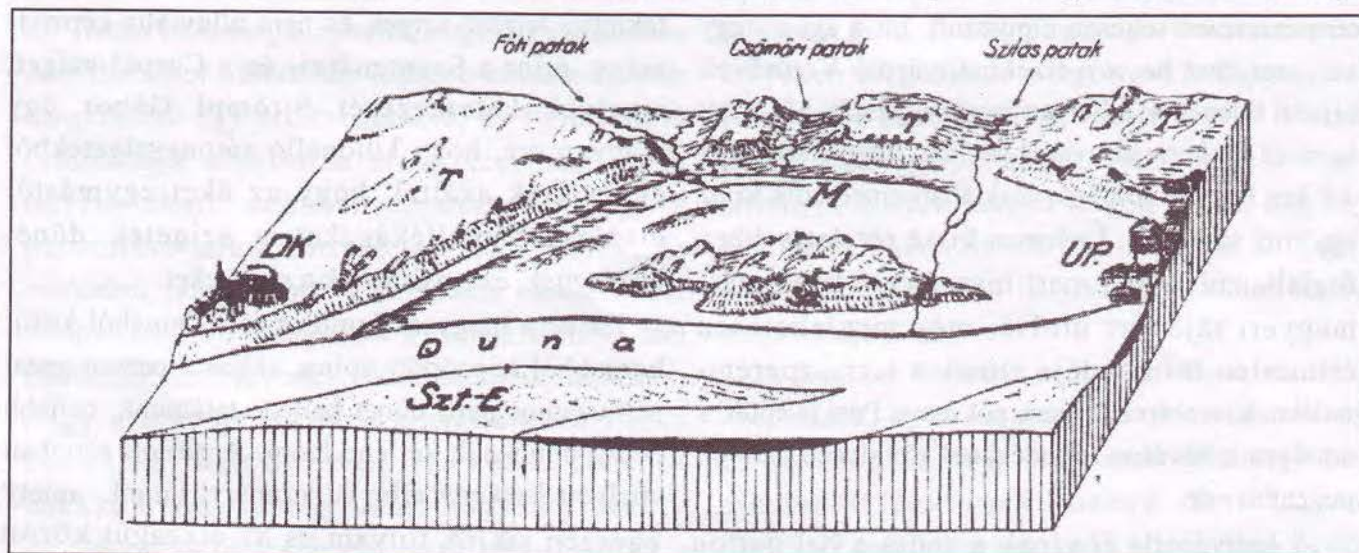
A felszín

Területünk felszínének a morfológiai kialakításában, mint már eddig is láttuk, elsősorban a Dunának volt szerepe, ami természetes is, hiszen annak a völgye. A geológiai történet tárgyalásánál láttuk, hogy periódusos bevágódásával két terraszt dolgozott ki, amelyek közül az ópleisztocén terrasznak csak foszlányai vannak meg, s azok is olyan távol esnek a mi területünktől, hogy a tárgyalásukat mellőzhetjük. Csak a városi terraszt és az allúviummal fogunk tehát foglalkozni, annál is inkább, mert Újpest ezeken épült, s így felszínének a morfológiai megértéséhez előbb ezeket kell tanulmányoznunk.

E célból készítsünk mindenekelőtt néhány keresztmetszetet a Duna-völgy bal partjáról Vác és Budapest között (1. ábra). (A metszeteket a partról kiindulva délkeleti irányban vesszük, hogy a terraszon uralkodó szélbarázdák irányához alkalmazkodjunk, s azok ne zavarják a szelvény egységes vonalát azáltal, hogy minduntalan keresztbe vágjuk őket.) Ezekről a szelvényekről rögtön szembetűnik, hogy a városi terraszt nem lejt fokozatosan Váctól Pestig, hanem Alsógöd és Káposztásmegyer között magasabb, mint ezen szakasz alatt és fölött. A magassága a tengerszint felett

Vácnál: 111-113 m,

Alsógöd és Káposztásmegyer közt: 113-130 m,

2. ábra. A Duna régi medre Dunakeszi és Újpest (Káposztásmegyer) között. DK=Dunakeszi, UP=Újpest, Szt.-E=Szentendrei-sziget. T=terraszt, Sz=terraszsíziget, M=a régi meder, benne két egykori zátóny

Újpesten: 108-114 m,
Budapesten: 103-109 m.

A dolog magyarázata igen egyszerű: a pleisztocén Dunájának nem állott elegendő idő a rendelkezésére ahhoz, hogy egész völgyét bekanyarogja, s egyenletes völgsíkot hozzon létre. Göd és Megyer között valószínűleg a budai oldal felé domború kanyarulata volt s míg a jobb partját alámosta, addig a balon enyhe lejtésű völgyoldal képződött a meredek partú völgsík helyett.

A városi terraszc szintjénél ma átlag 8-10 m-rel mélyebben folyik a Duna. Gyengén alsószakaszú, amint azt már említettük s nincsen alluviális völgsíkja. Mint alsószakasz-jellegű folyónak, megvan a hajlandósága arra, hogy elágazzék, és hogy szigeteket hozzon létre, amelyeket folyton változtat, vándoroltat. Ma két hatalmas ága van itt, amelyek a Szentendrei-szigetet fogják körül. Ilyenféle elágazása volt az óallúviumban vagy talán még később Dunakeszi és Káposztásmegyer, helyesebben Dunakeszi és Újpest között (2. ábra). A főága minden bizonnyal a baloldali volt, amely enyhe ívben kanyarodott az eredeti déli irányából délnyugat felé, és az Újpesti-sziget északi csúcsa fölött a mai meder helyére tért. A kisebb jobboldali ág a mai váci Duna-ág irányában folyt, de annál valamivel keletebbre, úgyhogy a bal partja szárazon van, a jobb azonban már nincsen meg, mert valahol a mai meder helyén volt, s így természetesen teljesen elpusztult. Ez a két ág egy szigetet zárt be, s a Székesfővárosi Vízművek újpesti telepének a helyén ismét egyesült. Ma a két ág mint keskeny alluviális sáv van meg, s közöttük 4,5 km hosszú dombsor alakjában emelkedik ki az egykori szigetük. Érdekes kissé részletesebben foglalkozni velük, mert hiszen ez a káposztásmegyeri tájék az utolsó, még meglehetősen érintetlen hírmondója annak a terraszcperemvidéknek, amelyen Újpest, sőt maga Pest is épült, s amelyre a főváros terjedésével rövidesen szintén pusztulás vár.

A kanyarodó főágnak a sodra a bal parton erősen alámosta a terraszc, s olyan 8-10 m magas, meredek partot dolgozott ki, amilyent Alsógöd alatt láthatunk. Ez a part még most is szépen kivehető,

és olyan friss, mintha csak most eresztették volna ki a mederből a vizet. A hajdani sodorvonal is szépen követhető a meder fenekén a legmélyebb helyen végig húzódó „Nádas” nevű, mocsaras, zombékos sávban; a felismerését még megkönnyíti a benne futó Fóti-patak is. Ettől a vonaltól keletre lassan emelkedik a meder fenéke. Itt hosszan elnyúló, lapos zátonyok vannak benne, amelyek a meder irányával párhuzamosan helyezkednek el, s így kétségtelenné teszik azt, hogy zátonyképződmények, amit különben az is bizonyít, hogy az anyaguk erősen iszapos homok, amelyben elég gyakran lehet kagylóhéjat találni. A jobb partot korántsem lehet olyan könnyen kijelölni, mint a balt. De valószínű, hogy itt a part nem is volt állandó, hanem fokozatosan hátrált kelet felé olyan mértékben, ahogyan a túlsó part a terraszc rovására előre haladt. Ez magyarázza meg azt is, hogy ez a régi Duna-meder jóval szélesebb, mint a folyónak a mai ágai, mert a meder bal partja a folyó legutolsó, a jobb partja pedig a folyó legelső partja. Ez utóbbit különben azért is nehéz feltalálni, mert a szél munkája erősen megzavarta: részint homokot vitt be a mederbe, részint szélbarázdát húzott a parton.

A nyugati ág bal partján szintén alámosást találunk. Ez is szépen kimutatható, ha nem is olyan ép, mint a másik ága.

A köztük elhelyezkedő dombsorozat eredetét tekintve terraszc-sziget, és nem alluviális képződmény, mint a Szentendrei- és a Csepel-sziget, amelyek keletkezését Strömpl Gábor úgy magyarázza, hogy különálló zátonyszigetekből egyesültek azáltal, hogy az őket egymástól elválasztó mellékágakat a szigetek dűnéi betemették, és egyesítették a szigeteket.

Ha ez a megyeri dombsor is a Dunából kifűjt homokból képződött volna, akkor a parton azzal párhuzamos parti dűnét kellene találunk, beljebb pedig dűnéknek kellene lenni. A parton azonban ehelyett keskeny alluviális lapályt látunk, amely egészen sík. A folyam és az országút között húzódik végig; a dombok meredek, normális lejtővel emelkednek ki belőle, amelyen az egykori partszegély felismerhető. E mellett halad az út, és

követi a régi Duna-ág kanyargásait a dombosor oldalához simulva. Fönt, a dombokon sem találunk dűnéket, hanem közvetlenül a magaslat szélén apró kis deflációs medencékre, beljebb pedig szélbarázdákra akadunk. Az út mentén több helyen feltárták a dombokat. Ezek a feltárások szintén azt bizonyítják, hogy víz, és nem szél rakta le ezeket a rétegeket: kiékelődő homok- és kavicstelepeket, szóval fluviális, folyami települést tüntetnek fel. Ez a dombosor tehát csakis terraszdarab lehet, amely pleisztocén lerakódásokból épült fel, és a városi terrasznak elszakított része. Igaz ugyan, hogy a terraszt többi részénél egy-két méterrel alacsonyabb, ezt azonban érthetővé teszi az, hogy itt erős a defláció, meg az, hogy a terraszt általában mindenütt lejt keletről nyugat felé (1. ábra).

A főváros beépített területén több hasonló terraszsziget és régi meder van, amelyeknek azonban már nincs meg az eredeti alakjuk, s ezért a tanulmányozásuk is nagyobb nehézségekbe ütközik.

A felszín kialakításában része van a Duna mellékpatakjainak is, mert völgyükkel darabokra vágta a terraszt. Mielőtt azonban ezeknek a tárgyalására rátérnénk, meg kell ismerkednünk egy sokkal fontosabb tájalakító tényezőnek, a szélnek a területünkön végzett munkájával.

Említettük már, hogy a pleisztocén sivatagos klímája alatt hatalmas futóhomok-terület alakult itt ki. Timkó Imre megállapította, hogy ezt a szabadon futó homokot különösen idősebb részein később megkötötte egy erdővegetáció, és vastartalmú erdőtalajjá alakította át a felszínét. Ez a növénytakaró azonban elpusztult. Hogy a pusztulása mikor történt, azt nem tudjuk, de valószínű, hogy ez már a történelmi időkben volt. A növénytakaró eltűnésével a homok ismét a szél martaléka lett; tévedés volna azonban azt hinni, hogy a szél itt is olyan korlátlan ura volt a homoknak, mint a Duna-Tisza közén. Nem, itt sokkal nyirkosabb a talaj, hogysem ezen a homokon is teljesen elpusztulhatott volna a növényzet. Gróf Károlyi László újpesti mészhomoktégla-gyára a fentebb említett terraszszigetet homokbányának használja, s már

jókora darabon elszállította a felszínéről a homokot. Az így síkká tett területen a homok szabadon ki van téve a szélnek, az meg is támadja, megfodrozza, barázdákat hasít bele. De tovább aztán nem is jut. Azokat a helyeket, amelyekről három-négy éve bányászták le a homokot, már újra egészen belepte a növényzet, pedig közben még legeltetésre is használták a területet. Kétségtelen, hogy a begyepesedés elsősorban azért volt ilyen gyors, mert köröskörül megvoltak a homoki növények, de az is bizonyos, hogy a talajnedvességnek is nagy része volt benne. (A talaj víztartalmára még majd visszatérünk.)

Tökéletesebben már igazán nem lehetett volna eltávolítani a növényzetet, s ha most nem szabadult fel a homok, akkor nem valószínű, hogy bármikor is szabadon futó homokká vadult volna el. Ha pedig valami nagyobb pusztulás után, szokatlanul száraz esztendőben ez mégis megtörtént volna, futóhomok jellege akkor sem lehetett állandó, és rövidesen magától eltűnt.

Káposztásmegyer és Dunakeszi között az országút melletti dombosor egy része legelő és vadászterület, ennél fogva nagyjában eredeti alakjában van meg, és tanúskodik a mellett, hogy milyen lehetett ez a vidék addig, amíg az ember a képét meg nem változtatta. Típusosan félig kötött futóhomok van ezen, amelyet tavasszal a tarka homoki növényzet díszít, amely azonban a nyár folyamán kiszül. Ilyenkor csak a mélyebb semlyékes helyeken meghúzódó rezgő nyárfa-ligetek és a Hippophaë-bozót szürkés zöldje enyhíti a kiszült legelő kopár egyformaságát. Télen pedig a tavalyi növények kitépett kóróját kergeti a szél, míg egy-egy mélyedésben halomra nem gyűjti. Közben a homok is felszabadul helyenként, s akkor esetleg megtámadja a szél.

A dombosor homokja nem a mai Duna medréből származik, nem mostani homok, hanem régi üledékekből kotorja fel a szél. Munkája nem mindenütt egyforma könnyű mert folyami üledékkel van dolga, amelynek a kiékelődő kavics- és homokrétegei kis területen belül is gyorsan váltakoznak egymással. A homokot könnyen felkapja a szél, kivált ha az laza szerkezetű, a

kavicsal azonban nem bír. Ahol homok van a felszínen, ott lefolyástalan gödröket, kis medencéket váj ki, a kavicsal borított hely pedig megmarad dombnak. A dombsor nyugati szélén ez a defláció a szél egyetlen munkája. Innen magával ragadja a homokot délkeleti irányban, és kissé beljebb már északnyugat-délkeleti irányú szélbarázdákat is szánt végig a területen, amelyek ettől kezdve mindenütt megvannak a hajdani szigeten egészen a régi Duna-mederig. Sőt még ebbe is behúzódhatnak a homokgerincek és a garmadák, és felismerhetetlenné teszik a nyugati part szegélyét.

Máshol már mindenütt művelés alá fogták, illetőleg beépítették a homokot, de azért a mezőgazdasági termelésre használt területen, fent a terraszon még szépen láthatók a szélbarázdák. Maradék takarójukban pleisztocén csontok, kagylók hevernek. Sok helyen a garmada is szépen kimutatható. Különben a térszín szélbarázdás volta az 1:25.000-es, sőt az 1:75.000-es katonai térképről is kitűnik.

Ezek a bizonyítékokon kívül régi térképek is igazolják azt, hogy ezen a területen valódi futóhomok nem volt. Maradtak ugyanis a múlt század elejéről térképeink, amelyek még akkor készültek, amikor Újpest helyén még csak a pesti határkocsmá és a káposztásmegyeri uradalom volt meg. Ezek szélbarázdákat tüntetnek fel az egész területen. Tehát itt még a múlt század elején sem volt szabadon futó homok, pedig akkor hazánkban az elvadultság a maximumát érte el, hanem itt még akkor is félig kötött homok volt, annak a jellemző formájával, a szélbarázdával.

A vízrajz

A területünket ábrázoló bármilyen térképen rögtön szembe tűnik, hogy a Duna mellékpatakjai nem a megszokott hegyesszög alatt torkoltnak a folyás irányában, hanem szembe haladnak azzal, s tompaszöget zárnak be a főfolyam irányával. Ez a rendellenesség már régen magára vonta a figyelmet, és különböző elméletekkel iparkodtak

érthetővé tenni a patakoknak ezt a szokatlan irányát.

A geológusok, élükön Schafarzikkal, azzal magyarázzák ezt a tüneményt, hogy a Dunazug-hegység északnyugat-délkeleti irányú törései ezen az oldalon is folytatódnak, s hogy azoknak az irányát követik a patakok. Schafarzik elméletének az alátámasztására feltételezi azt is, hogy a régi törések a pontusi kor után újból felfrissültek, és megzavarták a harmadkori rétegeket. Minthogy azonban azok igen laza szerkezetűek, a törések nem mutathatók ki bennük, és ezért a létezésükről csak a mentükön elhelyezkedett patakok beszélnek. Ez a magyarázat teljesen hipotetikus, amely az állításait nem tudja kézzel fogható bizonyítékokkal támogatni. Igaz ugyan, hogy tetszetős dolog a Pilisvörösvári-völgy folytatását a Rákos-patakban keresni, de ha pontos térképen (pl. 1:25.000-esen) utánanéznünk a dolognak, láthatjuk, hogy nem pontosan szemben helyezkednek el, és hogy az irányuk is eltér egymástól néhány fokkal. A Szilas- és a Csömöri-patakkal szemben nincs is hasonló megfelelő völgy, amely a törésvonal irányát jelezné. Lehet ugyan, hogy csak azért nincs, mert a budai oldal vulkáni tömegei egyszerűen betemették itt a völgyet.

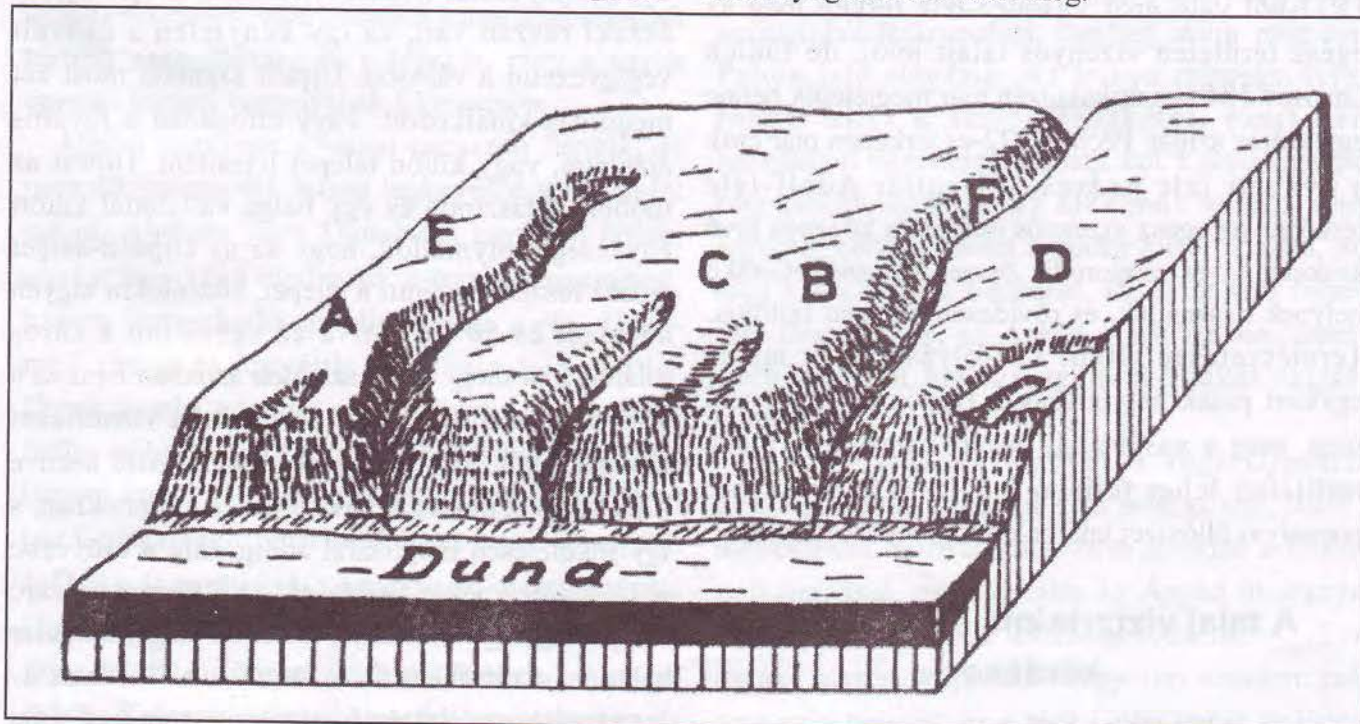
A másik elmélet Cholnokytól ered, aki a Duna-Tisza közének északnyugat-délkeleti irányú völgyeit szélbarázdáknak tartja. Csatlakozik hozzá Strömpl, és azt vitatja, hogy a szélbarázdák kényszerítették a patakokat arra, hogy ezt az irányt vegyék fel. Valószínű, hogy ez a magyarázat a helyes.

A kérdés eldöntésére nagyon alkalmasak a Gödi-csurgók. Alsógöd alatt és onnan délre Dunakesziig a Dunára kiugró terraszkavicsrétegből ugyanis bővizű források fakadnak, amelyek vagy közvetlenül ömlenek mindjárt a folyóba, vagy csermelyekké, patakocskákká egyesülve kisebb-nagyobb mértékben visszavágódtak a terraszbba. Ezeket hívják Gödi-csurgóknak (3. ábra). A leghosszabb köztük 500, az utána következő 400, egy harmadik meg mintegy 300 m hosszú. A többi alig néhány méteres. Ilyen kis méretekről lévén szó, könnyű a viszonyokat

áttekinteni, s így tiszta képet nyerünk.

A terraszból víz tartalmú kavicsából mindenütt szivárog a víz a meder szélén, ez azonban erodáló hatást nem tud kifejteni, hiszen mint talajvíz mozog a terraszban. A szél azonban szélbarázdákat szánt a felszínen, amelyekkel a terraszból peremét is kikezdi, és elviszi a homokot addig, amíg a kavicsréteget el nem éri. Ennél mélyebbre már nem tud hatolni; de mielőtt eddig elért, megnyitotta az utat a talajvíz számára a felszín felé s megjelenik a szélbarázdában a forrás. Ha ez fent a terraszon nyúlik el akkor lefolyástalan mocsár, semlyék képződik benne; ha azonban a terraszból indul el, akkor a víz a felszínen lefolyik. A folyás következtében indul meg a szélbarázda fenekén, miközben megkezdődik erodáló hatása. A terraszból széléről víz-esséssel csurog le a víz a Duna szintjéig (B); s lassanként kis kanyon völgyet vág ki magának a terraszból (C). Ha a forrásnak kevés vize van, vagy ha olyan magasan van, hogy csak akkor buzog fel belőle a víz, ha a talajvíz színe magas, akkor a bevágódás lassan halad előre. Lassan fejlődik ki a peremen a kanyon, amelyet a Duna árvizekor egy partomlás el is tüntethet, s akkor a legközelebbi alacsony vízállásnál a száraz patak-

völgy úgy függ a folyó medre fölött, mint valami glaciális mellékvölgy a fővölgy felett (A, D). Ha ellenben a pataknak bő a vize, akkor a bevágódás gyors, és csakhamar elosztja a forrása és a torkolata közti magasságkülönbséget az egész hosszára (E, F). Nyolc-tíz méter mély típusos felsőszakasz-jellegű völgyet dolgoz ki magának, amelynek V alakú, egyenes, sok helyen domború lejtőjű oldalai között sebesen rohan a vize a Duna felé. Ott, ahol bevágódása közben eléri a kavics alján a vízzáró agyagot, ott rétegvízessé támad. A bevágódással párhuzamosan hátrafelé is harapózik a forrás. A szélbarázda fejlődésével a fenekén távolabb új forrás jelenik meg, amely eleinte csak időszakos, de lassanként átveszi a főforrás szerepét, és akkor a patakban útközben két-három, sőt több forrást is találunk. A patak pedig nyúlik hátrafelé a szélbarázda irányában. Több példát is találunk ezekre a Gödi-csurgókban. Ezek tehát igazolják Cholnoky elméletét, s kétségtelenné teszik, hogy a Duna Vác és Budapest közötti szakaszának baloldali mellékpatakjai szélbarázdák által előre jelzett eróziós völgyekben folynak, amelyek irányát a szélbarázdákon keresztül az uralkodó északnyugati szél szabta meg.

3. ábra. A Gödi-csurgók. B, C fiatal, eróziós völgygé átalakuló szélbarázdák. A-nál és D-nél a völgyképződés abbamaradt; E és F-nél pedig már előre haladott állapotban van.

Minthogy a kavics mindenütt tartalmaz vizet, gyakran megtörténik, hogy a patak völgy oldalából több forrás fakad, amelyek hátravágódásukkal szélesítik a völgyet, és végül széles, lapos, vizenyős medencét hoznak létre, amelyben a patak szétterül, az esése megszűnik, elmocsarasodik. De létrejöhet ilyen vizenyős medence, semlyék tisztán a szél hatására is, hogyha az szélesebb területről takarítja el a homokot a talajvíz színéig. Ezekre több példát látunk Gödön, de sokkal feltűnőbb ez a jelenség a Szilas-patak mentén a rákospalotai Alsóréten, a Rákos-patak mellett József-telepen és a Csömöri-patak völgyében a Piócaháznál.

Ilyenféle deflációs eredetű mocsaras mélyedés lehetett az, amely a múlt századbeli térképeinken „Gyalder Teich”, illetőleg „Gyáli-tó” néven szerepel Istvántelek, Angyalföld és Újpest szögletében. Tulajdonképpen csak a neve volt tó, valójában vizenyős rétnek tüntetik fel a térképek, amelynek a vizét gyűjtőcsatorna szedte össze, és egy kis patakocska vezette le a Dunába. Ez szintén szélbarázdában folyt, és a Dunát az Újpesti-sziget felső harmadában érte el a vasúti híd és az Árpád-út között. A tó a múlt század eleje óta folyton száradt, és a század végére egészen eltűnt. Az 1837-ből való gróf Vasquez-féle térkép még az egész területen vizenyős talajt jelöl, de Emich Gusztáv 1849-es útikalauzán már megjelenik benne egy száraz sziget. Péchy 1872-es térképén már csak a nyugati fele nedves, a Heufler Adolf-féle térképen az egész vizenyős területe a közepén levő keskeny sávra zsugorodik össze. Ma szemétlerakó helynek használják, és rövidesen egészen feltöltik. Természetesen eltűnt a lefolyása is, és ma az egykori patak helyét csak a Dugonics és Göncöl utca, meg a vasút által bezárt háromszög alakú területen lehet felismerni. Itt még mocsaras pocsolyás állóvizet találunk a régi meder helyén.

A talaj víztartalma és az ivóvíz kérdése

A homok nagyon vízáteresztő kőzet, ennek következtében a reá hulló csapadéknak csak igen

kis része távozik felszíni vízfolyásban, a nagyobbik része beszivárog a talajba a homok- és a kavicsrétegek közé, le egészen a vízzáró rétegig, és mint talajvíz húzódik a Duna felé. Ezért gyérvízűek a környék patakjai, s ezért fakad annyi forrás a terraszcserméből. Másrészt ez a tény okozza azt, hogy a növényzet itt mindig talált elég nedvességet a talajban, s nem engedte elvadulni a homokot. A terraszcsermére mélyen mennyiségű elsőrendű, a természet által szűrt ivóvizet szolgáltat; ez látja el Budapest lakosságát.

A talaj bő víztartalma annak idején nagy szerepet játszott Újpest fellendülésében, mert kúttal bárhol könnyen lehetett vizet nyerni a homokból. A fokozottabb igények kielégítésére azonban a víznyerésnek ez a módja nem bizonyult megfelelőnek. A népsűrűség rohamos növekedésével ugyanis a talajvíz rövidesen annyira fertőződött, hogy ivásra alkalmatlanná lett. 1910-ben 2505 kút volt Újpesten, amelyek közül 500 teljesen használhatatlan, a többi pedig az egészségre ártalmas volt. A város ekkor vízvezeték létesítésére határozta el magát. A székesfőváros vízművei már akkor ott állottak Megyerén, s lefoglalták annak a vizét. A főváros felajánlotta a vízszolgáltatást Újpesternek, annál is inkább, mert a telepe Újpest északi részén van, és így kénytelen a csöveit végigvezetni a városon. Újpest számára most két megoldás kínálkozott: vagy elfogadná a főváros ajánlatát, vagy külön telepet létesíteni. Újpest az utóbbit választotta és egy belga vállalattal kötött egyezséget oly módon, hogy az az Újpesti-sziget északi részén megépíti a telepet, közcélokra ingyen ad vizet és 50 év múlva az egész mű a város tulajdonába megy át. A szigeten azonban nem az a víz van a talajban, amely a budapesti vízműveket táplálja, mely már a mogyoródi halmoktól kezdve mint talajvíz mozog a kavicsban és a homokban, s így tökéletesen megtisztul addig, míg a csövekbe eljut, s amelynek a tisztaságát az allúvium vízzáró iszapos agyagja biztosítja, hanem a sziget talajvize a Duna vízből ered. A Duna vízállásának az ingadozása a talajvízen is megérzik, nem úgy, mint a káposztásmegyeri víznél, ahol a talajvíz színe független a folyó vízállásától, s annál mindig

magasabb. A sziget vizének a tisztasága már ezért is elmarad messze a megyeri víz tisztasága mögött, de még más baja is van. A környék vize vas- és mangántartalmú s ezért a csövekben nagy tömegben él a *Crenothrix polyspora* nevű vasbaktérium (helyesebben *Trychomyces*), amelynek a rothadó teste a vizet kellemetlen szagúvá teszi. Míg a főváros nagyobb átmérőjű csöveiben ez a baj alig jelentkezik, addig az újpesti víz már hírhedt róla. — Fodor Ferenc dr. valószínűnek tartja, hogy magában a sziget talajában is vannak rothadó anyagok, mint fiatal zátonyképződményben. — Újpest vízellátását tehát nem sikerült a vízvezetékkel megoldani, a szivattyútelep helyének szerencsétlen megválasztása miatt a vize ma is élvezhetetlen, ha nem ártalmas is, mint húsz évvel ezelőtt volt. Tekintettel arra, hogy a közelben nincsen más hely, amely vízvezeték céljaira alkalmas volna, az volna a legcélszerűbb, ha Újpest mégis csak a Székesfővárosi Vízművekhez fordulna.

A felszín és a város kölcsönhatása

Most, miután megismerkedtünk a terület általános képével, rátérhetünk a város által elfoglalt terület vizsgálatára és a felszín, meg a város egymás közötti viszonyának a keresésére.

Újpest nagyrészt a városi terraszon fekszik, de nem alkalmazkodik hozzá legkevésbé sem, amint azt pl. Alsógöd vagy Dunakeszi esetében látjuk, ahol a falu vége egybeesik a terraszs peremével: hanem leereszkedik az allúviumra, a régi Dunamederbe is és lenyúlik egészen a folyópartig. Ennek az oka az, hogy itt az allúvium nem olyan mély, mint Dunakeszi és a Szilas-patak között, hanem annál 1 m-rel magasabb, kb. 104-106 m t.sz.f. magasságú, tehát 8-10 m-rel magasabban van a Duna 0 pontjánál, amelynek a magassága Újpesten Vásárhelyi Pál szerint 96,85 m a tenger színe felett. A közepes árvíz magassága 6-7 m a 0 felett. Közepes árvízkor tehát az allúvium is árvízmentes, bár nagyobb árvizek esetén komoly veszélyben forog. Újpesten a legnagyobb vízállást

1876-ban észlelték, amikor a víz tükre 104,847 m tengerszint feletti magasságig felemelkedett, és a terraszs lábáig mindent elborított.

A város tehát nem fekszik egy síkban, hanem a terraszon elterülő, és az allúviumon épült része között kb. 10 m magasságkülönbség van. De maga a terraszs sem sík, hanem — amint már tudjuk — eredetileg szélbarázdás felszín. Ezek a magasságkülönbségek természetesen éreztetik a hatásukat a város alaprajzában.

A legnagyobb magasságkülönbség, a legélesebb térszíni vonal a terraszs pereme. Irányában húzódik fent a terraszon a Baross utca, lent az allúviumon pedig a Váci és a Megyeri út.

A szélbarázdás felszín be nem épített területe döntő jelentőségű a dűlőutak irányára, mert azok a szélbarázdák hosszában, illetőleg arra merőlegesen haladnak. Kitűnik ez bármilyen szélbarázdás térszínről készült katonai térképen, de különösen szépen mutatkozik az 5062. sz. „Budapest és Nagytétény” című, 1:75.000-es lapon. A nagyobb, helységek közti forgalmat lebonyolító utak is szívesen követik ezt az irányt, de már nem feltétlenül alkalmazkodnak hozzá.

Ez az eset áll fenn annál az útnál, amelyik a múlt századi térképeiken a Gyáli-patak fölött a váci országútból Rákospalota, illetőleg akkor még csak Palota felé elágazik. Az iránya mintegy ötven fokkal eltér a szélbarázdákétól, ezért nem haladhatott egyenesen, hanem hol a szélbarázdákban futott, keresve az alkalmas helyet, ahol legkönnyebben átjuthat a bucka túlsó oldalára, hol meg keresztezte a buckákat. Ez az út volt Újpest mai főutcájának, az Árpád útnak az őse, amely görbeségével őrzi az egykori buckás felszín emlékét.

A szélbarázdák irányát a régi Újpesten tulajdonképpen egyetlen utca sem követi, mert a mellékutcák irányára már nem annyira a felszín volt hatással, mint inkább az Árpád út iránya, hiszen ahhoz kellett alkalmazkodniuk. A város északi részén, káposztásmegyeren azonban már nem ez a helyzet: ez a rész külön indult fejlődésnek, sőt sokkal ősibb, mint a város, és a tengelye egy dűlőút lett, amely a szélbarázdák irányában

futott. Hatására a város egész északi részén északnyugat-délkeleti irányúak az utcák, bár ez a városrész egészen fiatal, s így természetesen mérnöki terv szerint épült. Itt tehát a felszín, ha közvetve is, de még az ember tervező munkájában is érezteti a hatását.

Máshol nem alkalmazkodott a város utca-hálózata a térszín formáihoz; az ember folyton növekedő erejének a tudatában felvette vele a küzdelmet, és fokozódó közlekedési és kényelmi igényeinek megfelelően átalakította: ahol magaslat állt az útjában, azt onnan elhordta, kitöltötte vele a mélyedéseket, s megközelítőleg sík felszínt teremtett. Még a Gyáli-tó nagy mocsarát is meghódította, részben már feltöltötte, és rövidesen betemeti az egészet, és ma már építkezik is a hajdani vizenyős rét helyén. A legnagyobb, legnehezebb feladatot a terraszperem rótt a városra: olyan meredek lejtőjű lehetett ez itt, mint a

régi meder szélén Dunakeszitől Káposztás-megyerig, hiszen ugyanannak az ágnak ugyanaz a partja volt. Ezt a lejtőt leenyhítette a város 3-4 fokos lejtővé, úgyhogy nem közlekedési akadály többé, és csak a Váci és Megyeri út, meg a Baross utca közötti keresztutcák enyhe lejtőssége árulja el a helyét.

A felszín enyhe domborzata tehát nem akadályozta a várost a terjedésében, és nem hatott parancsolólag a fejlődés irányára sem. Mindössze néhány utca elhelyezkedése vezethető vissza a felszíni magasságkülönbségekre, és azokban is csak közvetve, lassú történeti fejlődés útján érvényesül a domborzat hatása. Annál nagyobb az embernek, mint tájalakító tényezőnek a városunk területén végzett munkája: elegyengette, ismét síkká tette azt a felszínt, amelyet a szél buckasággá alakított.

A lakosság száma és foglalkozása 1840—1920-ig.

Évszám	A lakosság száma	Östermelő		Iparos		Kereskedő		Közlekedési alkalmazott		Közfoglalkoztatott	
		szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%
1840.	108										
1850.	673										
1857.	2.056										
1869.	6.722										
1880.	11.668										
1890.	23.521										
1900.	41.858	266	0·6	23.256	55·6	3.911	9·3	3.481	8·3	2.681	6·4
1910.	55.197	293	0·5	35.909	65·1	5.302	9·6	4.060	7·3	3.695	6·7
1920.	56.489	300	0·5	35.302	62·5	6.728	11·9	3.740	6·6	3.871	6·9

Nincsen adatunk.

A lakosság szaporodása 1840—1920-ig.

Évszám	Tényleges szaporodás		Természetes szaporodás		Különbözet	
	szám	%	szám	%	szám	%
1840—1850.	567	534·9				
1850—1857.	2.383	354·1				
1857—1869.	3.666	178·3				
1869—1880.	4.946	73·6				
1880—1890.	11.853	101·6				
1890—1900.	18.337	78·0				
1900—1910.	13.339	31·9	6.296	15·0	7.043	16·9
1910—1920.	1.292	2·3	1.524	2·7	232	0·4

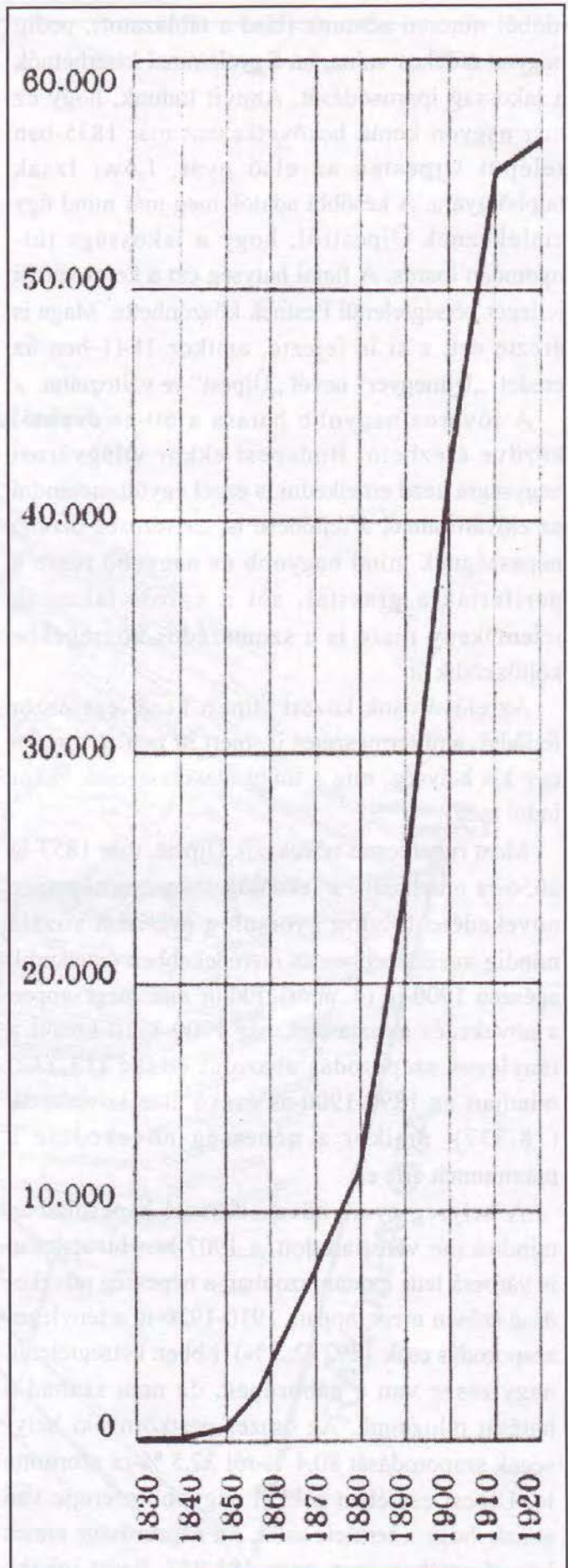
Nincsen adatunk.

Történeti áttekintés

Újpest történetét, életét nem tárgyalhatjuk és nem is érthetjük meg önmagában, hanem tisztában kell lennünk: azzal, hogy fejlődését elsősorban a fővárosnak köszönheti, s hogy Újpest rohamos növekedésében tulajdonképpen Budapest növekszik a saját közigazgatási határain túl.

Mindazonáltal Újpest keletkezése mégsem Pestről indult ki, mint a főváros legtöbb elővárosáé, hanem Káposztásmegyerről. Káposztásmegyer nagyon régi helység itt, amelyet Csánki már V. László korából említ, s azóta is folyton hallunk róla. Most száz éve a palotai határhoz tartozott és gróf Károlyi István volt a földesura. „Tágas legelője sok szarvasmarhát, lovat táplál, ... halászatja a Dunában meglehetősen” — írja róla Fényes Elek. Szóval tisztán őstermelő pusztá volt.

Ebből a pusztából egy pásztát hasított ki a földesura, és azt örökberletbe adta szőlőültetés céljából. Ez a területsáv a terraszt lejtője és Káposztásmegyer és Rákospalota határa között nyúlt el, ma a Váci és Megyeri út meg az Attila utca határolja ezt a területet. Tulajdonképpen ez a szőlőtelepítés adta meg a lökést Újpest keletkezésének. 1830 táján épül az első ház a pesti határkocsma közelében, a mai vasúti híd mellett, s ezt rövidesen több is követi. Meglehetősen nyomorúságos házak voltak ezek, amelyek közül néhány még ma is áll. Lassan annyira szaporodott az új telep, hogy 1840-ben községgé szervezkedett. Huszonnégy háza volt ekkor és 106 lakosa. 1850-ig a házak száma 47-re emelkedik, amelyek 124 úrbéri telken voltak elszórva, a lakosság pedig 673-ra növekedett. A főváros és távoli vidékek szegény eleme sereglett itt össze; az első lakosság egyes adatok szerint legnagyobbbrészt kereskedőkből állott, akik között sok volt a zsidó (1850-ben 673 lakos közül 183 zsidó volt). Valószínű azonban, hogy sok mindenféle foglalkozású ember volt ebben a keverék népességben, s bizonyára sok volt köztük a foglalkozás nélküli is, amely később a gyárak munkás elemét szolgáltatta. Sajnos, a lakosság foglalkozására vonatkozólag ebből az

4. ábra. A népesség növekedésének grafikonja.

időből nincsen adatunk (lásd a táblázatot), pedig nagyon érdekes volna, ha figyelemmel kísérhetnők a lakosság iparosodását. Annyit tudunk, hogy ez már nagyon korán bekövetkezett: már 1835-ben felépül Újpesten az első gyár, Löwi Izsák talpbőrgyára. A későbbi adatok meg már mind úgy emlékeznek Újpestről, hogy a lakossága túlnyomóan iparos. A fiatal helység ezt a korai városi jellegét kétségtelenül Pestnek köszönhette. Maga is érezte ezt, s ki is fejezte, amikor 1841-ben az eredeti „Újmegyér” nevét „Újpest”-re változtatta.

A főváros nagyobb hatása a 60-as évektől kezdve érezhető. Budapest ekkor világvárosi nagyságra kezd emelkedni, s ezzel együtt megindul az elővárosainak a fejlődése is, „a városba özönlő népességnek mind nagyobb és nagyobb része a perifériákra gravitál, sőt a városi lakosság jelentékeny része is a szomszédos községekbe költözködik át.”

Az elővárosok között Újpest kezd legelőször fejlődni, ami természetes is, mert itt már ekkor van egy kis helység, míg a többi alakulása csak ekkor indul meg.

Most rohamosan növekszik Újpest, már 1857-ig 2056-ra emelkedik a lakosság száma, a népesség növekedése folyton gyorsul, a grafikon vonala mindig meredekebben és meredekebben emelkedik egészen 1900-ig (4. ábra). Ekkor már megcsappan a növekedés gyorsasága, bár 1900-1910 között a tényleges szaporodás abszolút értéke (13.339) mindjárt az 1890-1900-as éveké után következik (18.337), amikor a népesség növekedése a maximumát érte el.

A helység gyors növekedésével kapcsolatban mindinkább városiasodott, s 1907-ben hivatalosan is várossá lett. Ezután azonban a népesség növekedése erősen megcsappan, 1910-1920-ig a tényleges szaporodás csak 1292 (2,3 %). Ebben kétségtelenül nagy része van a háborúnak, de nem szabad a hatását túloznunk. Az összes pestkörnyéki helységek szaporodását 80,4 %-ról 32,5 %-ra szorította le. Újpest esetében sokkal nagyobb szerepe van annak, hogy a területe szűk, s a népsűrűsége ennek következtében igen nagy (83,94). Ezért inkább Rákospalotát, Pestújhelyt, vagy az utóbbi időben

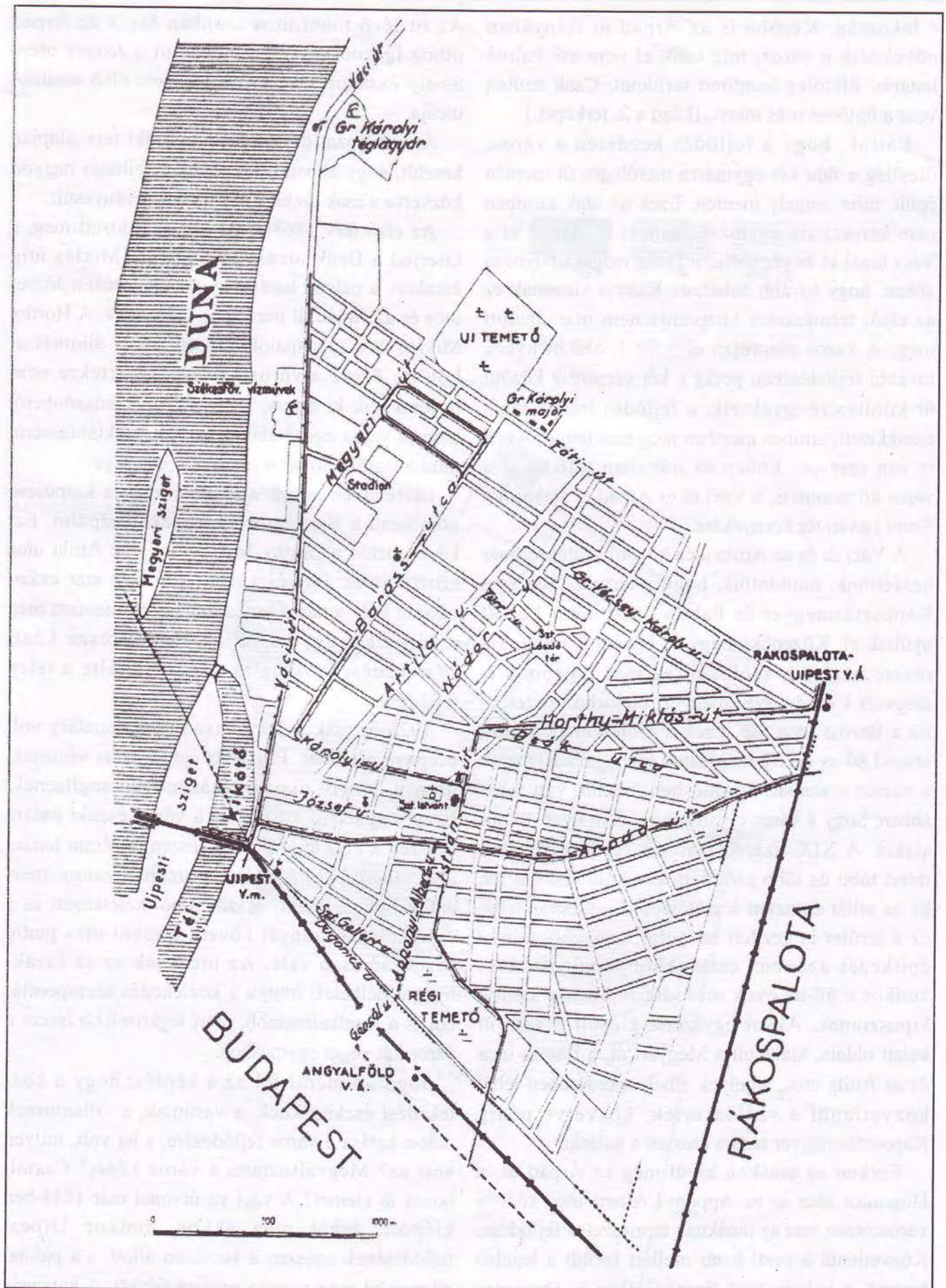
különösen fejlődő déli elővárosokat választják a települők, ahol a népsűrűség sokkal kisebb (Rákospalotán 10,41, Pestújhelyen 54,46, Kispesten 68,36, Pesterzsébeten 7,01), mintsem a túlzsúfolt Újpestet. A város nagyobb arányú fejlődésére a jövőben sincsen kilátás.

Az utcahálózat kialakulása

Az utak között legelső helyen kell megemlékeznünk a váci országútról, mert ez Újpest útjai között a legrégebb, amely már a középkorban is meglehetősen szerepet játszott: a Felvidék és Pest közötti forgalmat bonyolította le. A helység alapításakor is forgalmas, jól karban tartott út volt, természetes tehát, hogy az új helység a mentén kezdett épülni. Itt találjuk az első házakat az Árpád út és a vasúti híd között.

De főleg az ipartelepek, a gyárak helyezkedtek el szívesen a Váci úton, így az első újpesti gyár, a Löwi Izsák-féle talpbőrgyár is. Ebben a tényben különben nagy része van a Duna közelségének is, ami szintén vonzotta a gyártelepeket. A Váci út hosszában ma is végig gyárakat találunk, kivéve a Károlyi utca és a Megyeri út közötti szakaszának a keleti oldalát, mert itt a múlt század végéig szőlők voltak, amelyekről már megemlékeztünk.

Az Árpád-útról már szólottunk és láttuk, hogy a görbesége a szélbarázdák következménye. A forgalma a múlt század elején még nagyobb lehetett, mint a Váci úté, mert „Palota népes falu volt, s lakói sűrűn jártak Pestre. De erre jártak Fót, Csomád, Mogyoród és Veresegyház lakói is.” Vezetett ugyan Palotáról még másik két út is Pest felé, amelyek egyike a Gyáli tó megkerülésével igyekezett a Váci utat elérni, s a Rákos fölött torkollott abba, a másik pedig a Városligetnek tartott. A leghasználtabb az első lehetett, mert az érte el a leghamarabb az országutat. Az épülő Újpestnek ez az út is tengelye lett, sőt ebben az irányban sokkal gyorsabban haladt előre a falu fejlődése. Itt alakult ki a helység törzse, a Váci út és a Duna között hosszan elnyúló része pedig csak különálló függelékeknek látszik, ahová dolgozni járt

1. térkép. Újpest város alaprajza 1930-ban.

a lakosság. Később is az Árpád út irányában növekedik a város, míg csak el nem éri Palota határát, illetőleg beépített területét. Csak ezután vesz a fejlődés más irányt. (Lásd a 2. térképet.)

Láttuk, hogy a fejlődés kezdetén a város, illetőleg a falu két egymásra merőleges út mentén épült, mint tengely mentén. Ezek az utak azonban nem keresztezik egymást, hanem az Árpád út a Váci útnál el is végződik, a Duna megakadályozza abban, hogy tovább haladjon. Ezért a városnak ez az első, természetes központja nem maradhatott meg. A város alaprajza először L alakot nyert, további fejlődésében pedig a két városrész közötti űr kitöltésére igyekszik, a fejlődés iránya tehát északkeleti, amiben azonban még más tényezőknek is van szerepe. Ebben az irányban tolódik el a város központja is, a Váci út és Árpád út sarkáról a Szent István tér környékére.

A Váci út és az Attila utca közötti szőlőkről már beszéltünk, mondtuk, hogy a terraszlába és a Káposztásmegyer és Palota közti határ között nyúltak el. Közepükön egy út húzódott végig, két részre osztva a szőlőket; ez már régebben is megvolt s a káposztásmegyeri majorhoz vezetett. Ez a Baross utca őse. Ezek a szőlőskertek a múlt század 80-as éveit megvoltak és megakadályozták a várost a szabad fejlődésben, részük van tehát abban, hogy a város olyan sokáig nem nyert tömör alakot. A XIX. század második felében azonban mind több és több szőlőbirtokos költözködött ide ki, és villát építtetett a szőlőjébe. Lassacskán tehát ez a terület is kezdett beépülni; nagyobb arányú építkezés azonban csak akkor indult itt meg, amikor a 80-as évek második felében a szőlők kipusztultak. Akkor egyszerre kiépült a Váci út keleti oldala, kialakult a Megyeri út, a Baross utca és az Attila utca, amelyek elhelyezkedésében tehát közvetlenül a szőlőskertek, közvetve pedig Káposztásmegyer határa érezteti a hatását.

Ezek az utcák kívül még az Árpád út, a Dugonics utca és az Apponyi Albert utca közötti városrészen van az utcáknak természetes fejlődése. Közvetlenül a pesti határ mellett feküdt a legelső temető, a helyén lévő Szent Gellért és Dugonics utca későbbi keletkezésű, szabályozás eredménye.

Az itt lévő többi utca azonban ősi, s az Árpád úthoz igazodik, éppen úgy mint a József utca, amely északon kíséri azt, s Újpest első mellék-utcája.

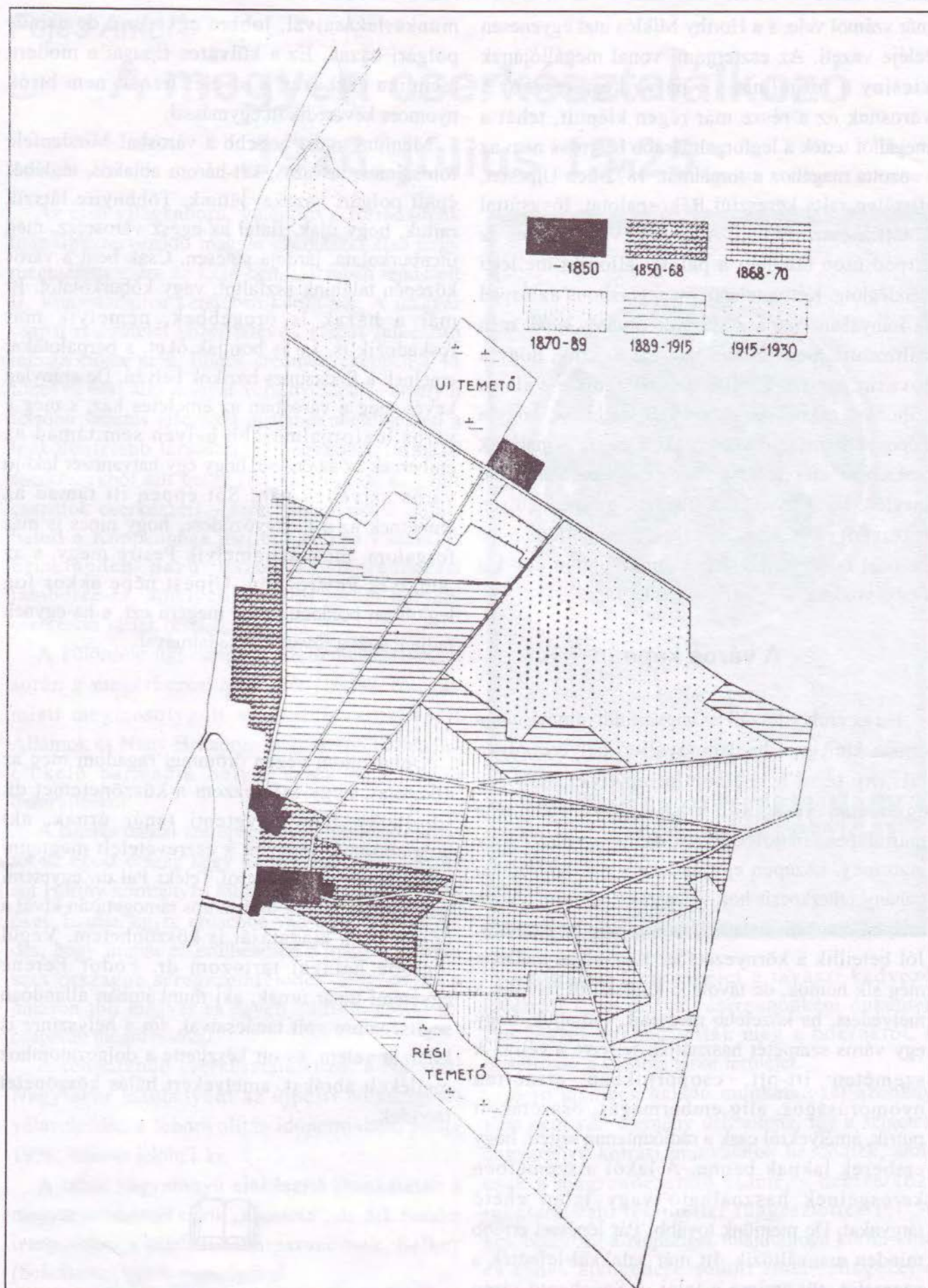
Az úthálózat többi része mérnöki terv alapján készült, s így abban a természetes fejlődés nagyon közvetve s csak csekély mértékben érvényesült.

Az első terv 1868-1870 között valósult meg, s kiterjed a Deák utcáig és a Horthy Miklós útig északon, a palotai határig nyugaton. Utcái a József utca és az Árpád út irányához igazodnak. A Horthy Miklós út a rákospalota-újpesti vasúti állomással kötötte össze a várost. A szőlőskertekre nem terjeszkedik ki a terv, s így azoknak köszönhető, hogy a város egész alaprajza nem sakktáblaszerű, mint a legtöbb főváros környéki helységé.

Időrendben ennel: a városrésznek a kiépülése után kezd a Baross utca környéke beépülni. Ezt követi aztán a Horthy Miklós út és az Attila utca közti terület. Egyrészt nem igen volt már ekkor máshol hely a város terjeszkedésére, másrészt meg a város két egymásra merőleges része közti közlekedési szükség is errefelé terelte a telep fejlődését.

1926-ig csak a Türr István utca vonaláig volt beépítve a terület. Ekkor itt parcellázást végeztek, hogy a háború okozta lakásínségen segítsenek. Ezzel egyszerre kitolódott a város északi határa egészen a Fóti útig. Ezen a részen a felszín hatása újra átcsillan, a szabályos utcahálózaton, mert amint tudjuk, a Fóti út dűlőútból keletkezett és a szélbarázdák irányát követi, a többi utca pedig párhuzamosan vele. Az utcáknak ez az északnyugat-délkeleti iránya a közlekedés szempontjából is a legalkalmasabb, mert legközelebb hozza a város két végét egymáshoz.

Jogosan merül fel az a kérdés, hogy a közlekedési eszközöknek, a vasútnak, a villamosnak volt-e hatása a város fejlődésére, s ha volt, milyen volt az? Megváltoztatta a város képét? Csatolt hozzá új elemet? A váci vasútvonal már 1844-ben kiépült, tehát még akkor, amikor Újpest fejlődésének egészen a kezdetén állott, s a palotai állomástól még nagyon messze feküdt. A hatvanas évek végén készült városfejlesztési terv azonban

2. térkép. A városfejlődés egyes szakaszainak a térképe.

már számol vele, s a Horthy Miklós utat egyenesen feléje vezeti. Az esztergomi vonal megállójának kicsiny a forgalma, s a pálya készítésekor a városnak ez a része már régen kiépült, tehát a megállót tették a legforgalmasabb helyre, s nem az vonzotta magához a forgalmat. 1872-ben Újpestet, illetőleg rajta keresztül Rákospalotát, lóvasúttal kötötték össze Pesttel. A vasút a Váci úton és az Árpád úton áthaladt a palotai állomás melletti vendéglőig. Kétségtelenül meggyorsította az Árpád út irányában való fejlődést, de a város képét nem változtatta meg ez sem. Ha azt nézzük, hogy a lóvasút utóda, a villamos okozott-e valami változást, akkor megint azt kell felelnünk, hogy a népesedés meggyorsításán kívül egyik vonalának sincsen semmiféle következménye sem. Mindenütt meglévő utcákon halad a villamos, mégpedig olyan tekervényes utakon, amelyek a menetidőt 5-10 perccel megnyújtják, amit annak idején egy kis szabályozással el lehetett volna kerülni.

A város képe

Ha az ember leszáll az angyalföldi állomásnál, s onnan kimegy a hajdani Gyáli-tó helyére, olyan látvány tárul a szeme elé, amelyet nem fog egyhamar elfelejteni: a háttérben mindenféle ipartelepek, füstölő gyárkémények, errébb egy víztorony, középen egy mozdony zakatol felénk, néhány teherkocsit hoz valamelyik gyárból. A sin mélyen meghajlik alatta, látszik, hogy iparvágány. Jól beleillik a környezetébe. Közvetlen mellette még sík homok, de távolabb köröskörül feltöltik a mélyedést, ha közelebb megyünk, láthatjuk, hogy egy város szemetét használják fel erre a célra. A szeméten itt-ott, csoportokban elszórtan nyomorúságos, alig embermagas, összetákolt putrik, amelyekről csak a rádióantenna sejteti, hogy emberek laknak benne. A lakói a szemétben keresgélnek használható vagy talán ehető tárgyakat. De menjünk tovább! Pár lépéssel errébb minden megváltozik. Itt már salakkal lefedték a szemetet, tükörsima a talaj, a Széchenyi téren vagyunk. Balra a Chinoin-gyár rendezett

munkáslakásaival, jobbra egyszerű, de csinos polgári házak. Ez a külváros típusa: a modern technika eszközei, s az élet iramát nem bírók nyomora keveredik itt egymással.

Menjünk most beljebb a városba! Mindenféle földszintes, udvaros, két-három ablakos, téglából épült polgári házakat látunk. Többnyire látszik rajtuk, hogy újak, fiatal az egész városrész, még utcaburkolata, járdája sincsen. Csak bent a város közepén találunk aszfaltot, vagy kőburkolatot. Itt már a házak is öregebbek, némelyik már roskadozik is. Le is bontják őket, s bérpalotákat emelnek a földszintes házikók helyén. De aránylag kevés még a városban az emeletes ház, s még a város legforgalmasabb helyén sem támad az embernek az az érzése, hogy egy hatvanezer lakójú város szívében van. Sőt éppen itt támad az embernek az a meggyőződése, hogy nincs is más forgalom, mint az, amelyik Pestre megy, s az, amelyik Pestről jön. Újpest népe akkor fog legjobban boldogulni, ha megérti ezt, s ha egynek tudja magát a főváros társadalmával.

*

Dolgozatom végén örömmel ragadom meg az alkalmat, hogy kifejezzem a köszönetemet dr. Cholnoky Jenő egyetemi tanár úrnak, aki dolgozatomat átnézní, s észrevételeit megtenni szíves volt, valamint gróf Teleki Pál dr. egyetemi tanár úrnak, akinek többszörös támogatásán kívül a dolgozatom kiadatását is köszönhetem. Végül legtöbb hálával tartozom dr. Fodor Ferenc egyetemi tanár úrnak, aki munkámban állandóan segítségemre volt tanácsaival, sőt a helyszínre is kifáradt velem, és ott készítette a dolgozatomhoz mellékelt ábrákat, amelyekért hálás köszönetet mondok.

Fejes Antal*

A megyeri cserkésztalálkozó 1926. július 15-25.

Az első világháború, valamint a forradalmak után újjászerveződő magyar cserkészlet első nagy megmérettetésére az 1924-ben, Dániában rendezett II. Világjamboree keretében került sor. A magyar csapat részvételét közel fél éves, alapos felkészítő munka előzte meg. Ennek eredményeképpen a 48 főből (6 órs) álló magyar versenycsapat – amely a felsőbb vezetés kifejezett óhajának megfelelően a legkülönbözőbb társadalmi rétegekből származó cserkészekből állt össze (iskolai, vallási és gyári csapatok cserkészei) – szép reményekkel indulhatott a Koppenhága melletti királyi vadaskert Ermelunden nevű tisztásán megrendezett jamboree-ra, amelyen harminchárom nemzet cserkészei vettek részt.

A különféle ügyességi és szellemi vetélkedők során a megérkezéskor szerény felszerelésük miatt megmosolygott magyarok az Egyesült Államok és Nagy-Britannia mögött 166 ponttal az előkelő harmadik helyet érték el a végső összesítéskor.

A sikeres dániai szereplés után a hazatérő csapatot az egész ország nagy ünneplésben részesítette, sőt Horthy kormányzó külön kihallgatáson fogadta őket. Ezután egyre erősebbé vált az a meggyőződés, hogy immár elkerülhetetlen a magyar cserkészlet országos seregszemléjének megtartása a határon túli magyar és egyéb külföldi cserkészcsapatok meghívásával.

A rendezendő cserkésztalálkozó, a Nemzeti Nagytábor színhelyéül az újpesti Népszigetet választották, a lebonyolítás időpontjaként pedig 1926. júliust jelölték ki.

A tábor nagyarányú előkészítő munkálatait a magyar cserkészlet egyik „apostola”, dr. Sík Sándor irányította, a kijelölt táborparancsnok, Selkey (Schelken) Oszkár segítségével.

Az újpesti Népszigetet a tavaszi kedvező időjárást kihasználva vasárnaponként önkéntes cserkészek szabadították meg a bokroktól, s planírozták a későbbi tábor területét.

A jó ütemben haladó munkálatokat azonban több nem várt esemény nehezítette, így a szigeten nagyarányú kotrási munkálatok kezdődtek, amit csak a megrendezendő esemény nemzetközi rangjára való tekintettel függesztettek fel. A későbbiekben a Népsziget tulajdonjoga körüli vita, és annak átengedése sodort sötét fellegeket a

* A szerző az ELTE levéltár-szakos hallgatója, helytörténeti kutató

Nagytábor egére. Amikor ezt a problémát is sikeresen megoldották, bekövetkezett a leg-súlyosabb csapás, amitől a szervezők leginkább tartottak: a Duna áradása, ami az egész Nemzeti Nagytábor megrendezését kétségessé tette.

A katasztrófa helyzet súlyos dilemma elé állította a szervezőbizottságot: mondják-e le a közel egy esztendeje szervezett eseményt, avagy próbáljanak-e új helyszínt keresni? Mivel a találkozói lemondása jelentős presztízsvesztést okozott volna, s az idő is egyre sürgetett, a tábor új helyszíne a megyeri homokdombokon került kijelölésre. Gróf Teleki Pál tiszteletbeli főcserkész, továbbá a kormány hathatós anyagi segítségével a Magyar Cserkészszövetség Uhlarik Hugó elnök vezetésével feszített íramú munkába kezdett.

A parancsnokság július 6-ai táborba szállásával kezdetét vehette az érdemi munka, azon belül is a közel 10.000 fő befogadására alkalmas sátorváros felépítése, aminek sok jó adottsága mellett - kiterjedt szabad térségen való fekvés, a Duna közelsége - több hátrányos tulajdonsága volt, többek között közlekedési és vízellátási problémák, s nem utolsósorban a nyári szél által felkavart homok, ami valóságos „szaharai” hangulatot teremtett a Nagytáborban.

A tábor központjában feküdt az ún. „főtér”, amely otthont adott az országzászlónak, a tábor órájának és harangoknak is. Közvetlenül a főtér mellett terült el, önálló tömböt alkotva a táborparancsnokság sátorcsoportja. A tábor északi peremén a tábori vendéglő, a bazársor, a cukrászda és a céllövölde, a déli részén pedig az élelmező sáortelepek és a tűzoltóállomás helyezkedett el. Volt továbbá elsősegélyhely, tábori kórház, színház, mozi, vízcserkész-telep és tábori rendőrség is.

Itt kell megemlékeznünk mindazokról a személyekről is, akiknek áldozatos munkássága nélkül a Nemzeti Nagytábor szervezése és lebonyolítása nem sikerülhetett volna ilyen zökkenőmentesen. A tábor parancsnoka Selkey (Schelken) Oszkár volt. A műszaki csoportot Ulbrich Hugó parancsnokhelyettes, a gazdasági csoportot dr. Major Dezső, a programcsoportot Sztrilich Pál, a sajtócsoportot dr. Farkas Gyula, a

rendészeti csoportot dr. Borsiczky Sándor, az egészségügyi csoportot dr. Csongor György, a budapesti csoportot Kovács Gyula, a parancsnoksági irodát pedig Samu János irányította.

A tábor nemzetközi jellegét az angol, a dán, a lengyel, a német, az osztrák, az olasz, a bolgár, az izlandi, az indiai, a lett és a svájci cserkészek jelenléte biztosította. Az egyes országok csapatait az ottani cserkészszövetségek vezető személyiségei kísérték, így a Nemzeti Nagytábor eseményeiben részt vett többek között Lord Henry Hampton angol főcserkész, Sir Boden-Powellnek, a cserkészet „alapító atyjának” állandó helyettese, Graf Hans-Georg Wilczek osztrák főcserkész, dr. Roberto Villetti, az Olasz Nemzeti Cserkészszövetség főtitkára, valamint Peter Trajanov bolgár főcserkész is. A Cserkész Világközpontot az osztrák Tauber „papa” képviselte.

A megnyitó előtti nap estéjén a résztvevő csapatokat hajón Budapestre szállították, ahol a főútvonalakon ünnepélyes, lampionos takarodót rendeztek. A megnyitó ünnepség 1926. július 15-én, reggel 5 órakor, a tábor harangjainak kongására vette kezdetét. A gyülekező után gr. Teleki Pál tiszteletbeli főcserkész, majd Albrecht királyi herceg, a Cserkész Nagytanács elnöke szólt a jelenlévőkhöz. A beszédek végén Lord Henry Hampton lépett az emelvényre, aki a betegsége miatt távollévő Boden-Powell, a népszerű „Bi-Pi” nevében fogadta a cserkészcsapatok zászlótarthatóinak tisztelgését. Az ünnepi események záróakkordjaként a megnyitónak otthont adó főtér felett a Műegyetemi Sportrepülő Egyesület repülőgépe húzott át, egy koszorút dobva az ünneplő tömegre.

A megnyitó után került kihirdetésre a tábori napirend, amely a következőképpen alakult:

7 órakor: ébresztő, torna, mosakodás, öltözés, takarítás, reggeli és a csapatzászló felvonása

9 órakor: a Nagytábor zászlájának felvonása, a délelőtti programok kezdete

11 órakor: a versenyek kezdete

13 órakor: ebéd, pihenő

15.30 órakor: a délutáni programok kezdete

19 órakor: parancsolvasás, csapatzászló levonása, vacsora

20 órakor: a nagytábori zászló levonása

20.30 órakor: az esti programok kezdete

22.30 órakor: ima, lefekvés, takarodó, lefűvés

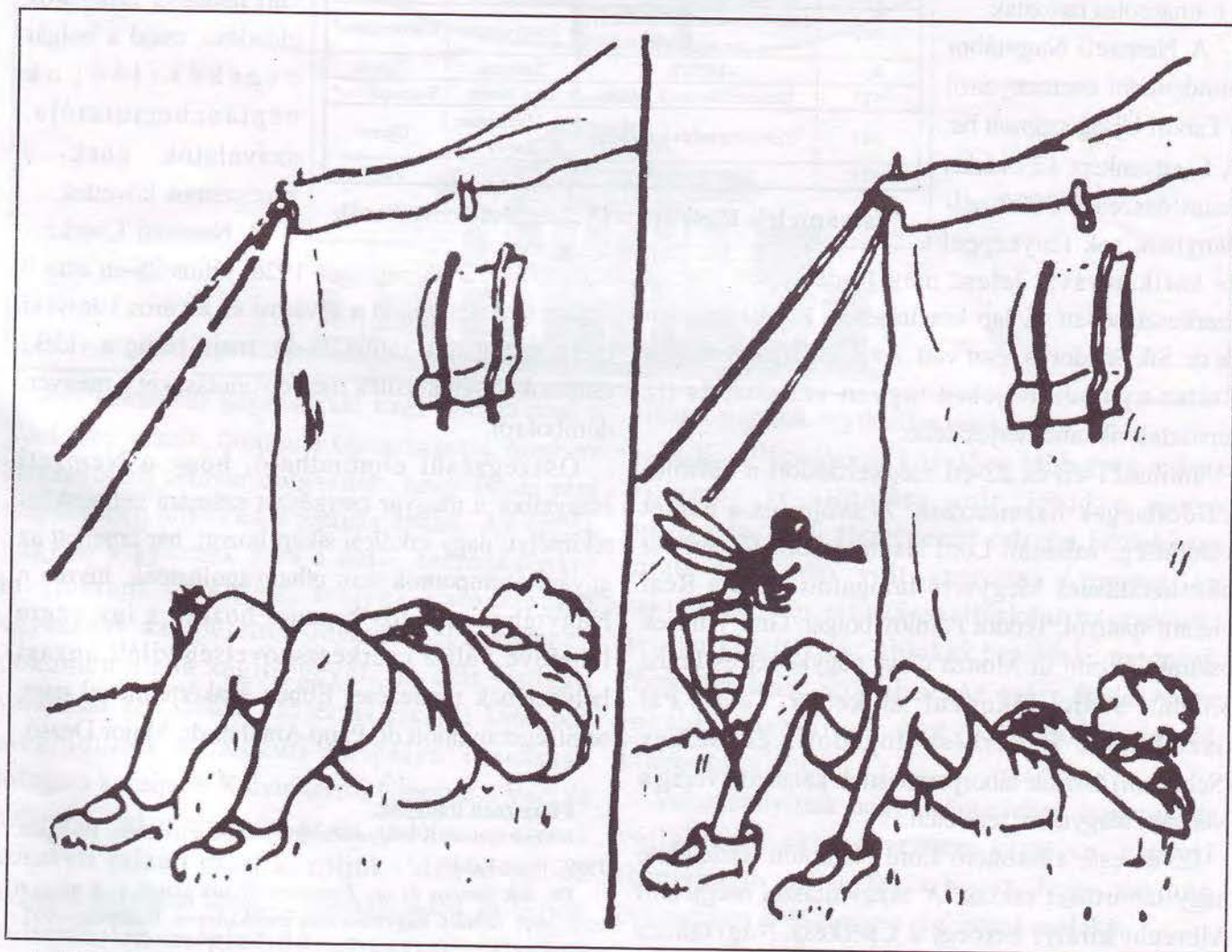
Még a július 15-i nap eseménye volt az ún. „magyar szolidaritás tábortüzeinek” meggyújtása, amelyekkel a hazai és a határon túli magyar cserkészifjak a Prágában tanuló magyar diákok kezdeményezésére II. Rákóczi Ferencre emlékeztek a nemzeti összetartozás szellemében.

Július 17-én került sor a cserkésztalálkozó kormányzói szemléjére a Vár alatt elterülő Vérmezőn. A Nagytábor cserkészeit hat gőzös szállította a Lánchíd lábánál lévő hajóállomásra, ahonnan a cserkészek a zenekaraik által játszott indulók dallamára vonultak keresztül a hídon a Vérmező irányába. A kormányzó előtti felvonulásról a cserkésztalálkozó történetét feldolgozó „Megyeri Emlékkönyv” ekképp irt:

„Hatezer magyar és számos idegen cserkész vett részt a Vérmezőn megtartott, magyar államfő előtti tiszteletadásban. Aki ennek az elvonuló ifjúságnak a szemébe nézett, kiolvashatta azokból a szemekből azt az öntudatot is, amely ezt az ifjúságot a magyar nemzet egyik leggyászosabb történelmének idejében egy táborba terelte. Olyan ez, amelynek hiába keresnénk mását a felnőtt magyar társadalomban, együtt volt a sok ezer magyar cserkész között az arisztokrácia gyermeke az iparostanonccal, a diák a munkással...

Olyan volt ez az elvonulás, mintha a magyar jövő ígéretének a képe vonult volna el előttünk.”

A sikeres koppenhágai szereplés miatt a találkozó időtartamát szinte végig kitöltő ügyességi versenyeket kiemelt figyelem kísérte. A különféle versenyszámokat két fő csoportba osztották, úgy mint kötelező és nem kötelező (mai szóval élve szabadon választott) megmérettetések.

„A tábor elején – és végén.” Karikatúra a Szúnyog-sziget névadóinak „tevékenységéről”

A kötelező versenyek közé tartoztak a cserkészélet mindennapjaihoz tartozó ismeretek, így pl. csapatversenyben a táborverés, tábortűzgyújtás, őrsi viadalokban pedig a különféle akadályversenyek. Az egyéni versenyeken azok a témák szerepeltek, amelyekre a cserkészeknek legjobban szükségük lehet: térképolvasás, elsősegélynyújtás, nyomkeresés, vízi mentés és főzés.

A nem kötelező versenyszámokat öt csoportba osztották. Az első kategóriába a koppenhágai versenyen már sikerrel teljesített próbák (pl. vízi cirkálóverseny), a másodikba a nehezebb különpróbák (lovaglás, céllövés, kerékpározás, telefonszerelés), a harmadikba a könnyű atlétikai számok és az úszás, a negyedikbe az egyéb sportversenyek (vívás), az ötödikbe pedig az egyéb különpróbák, úgymint a betegápolás, a tűzoltás és a tolmácsolás tartoztak.

A Nemzeti Nagytábor mindennapi eseményeiről a Tábortűz Újság számolt be. A 6, egyenként 12 oldalas szám összesen 3000 példányban, sok fényképpel és karikatúrával jelent meg Radványi Kálmán szerkesztésében. A lap készítésében Lord Hampton és dr. Sík Sándor is részt vett. Az újság nyomtatását a Fráter nyomda teljesen ingyen vállalta, és tíz tapasztalt rikkancs terjesztette.

Július 21-én és 22-én megkezdődött a külföldi küldöttségek hazautazása. A svájci és a német küldöttség, valamint Lord Hampton brit főcserkész búcsúztatására Megyerre látogatott Garcia Real vicomt spanyol, Teodor Pamlov bolgár, Graf Wilczek osztrák, Durini di Monza olasz nagykövet és Franz Kienast svájci főkonzul, akiket gr. Teleki Pál tiszteletbeli főcserkész fogadott, és Selkey (Schelken) Oszkár táborparancsnok kalauzolt végig a Nemzeti Nagytábor területén.

22-én este a hazatérő Lord Hampton tiszteletére nagy tábortűzet raktak. A tűzgyújtáson megjelent Albrecht királyi herceg, a Cserkész Nagytanács elnöke, valamint Walkó Lajos kereskedelmi

miniszter. Lord Hampton a kiváló lebonyolítás jutalmául az addig a főárbocon lengő brit lobogót átadta a magyar cserkészek képviselőinek, és kifejezte háláját és nagyrabecsülését a Nagytábor szervezőinek, majd a következő szavakkal búcsúzott az összes magyar cserkésztől:

„Ha visszamegyek hazámba, még büszkébb leszek arra, hogy a nagy cserkésztestvériségnek tagja vagyok – és pedig ti miattatok. Mert ti megmutattátok nekem, milyen erős és egészséges szellemű hazatokban a cserkészet...”

Gondolatok arra, hogy több mint 300 ezer barátotok és cserkésztestvéretek van Angliában. Azok mindnyájan mindenkor szívesen fogadnak benneteket, ha ellátogattok hozzájuk...”

Ezután dr. Sík Sándor táborelnök mondott beszédet, amit a híres Lóczy és a székesfehérvári hadiárva zenekarok előadása, majd a bolgár cserkész lányok néptáncbemutatója, szavالات, ének- és zeneszámok követtek.

A Nemzeti Cserkész

Nagytábor záróünnepségét 1926. július 25-én este 9 órakor tartották, majd a fővárosi és főváros környéki cserkészcsapatok július 26-án, majd pedig a vidéki csapatok 27-én kezdték meg elvonulásukat a megyeri dombokról.

Összegzésül elmondható, hogy a Nemzeti Nagytábor a magyar cserkészet számára nemzetközi tekintélyt; nagy erkölcsi sikert hozott, bár emellett az anyagi szempontok sem elhanyagolhatóak, hiszen a Nagytábor jelentős hasznot hozott, s így végre lehetővé vált a cserkészszövetség zilált anyagi helyzetének rendezése. Ebben szakértelmével nagy segítséget nyújtott dr. Papp Antal és dr. Major Dezső.

Felhasznált irodalom:

Bodnár Gábor: A magyarországi cserkészet története. Budapest, 1989., Püski Kiadó

Dr. Sík Sándor és dr. Zsembery Gyula (szerk.): A magyar cserkészek nemzeti nagytáborának emlékkönyve. Budapest, 1927., k.n.

Újpesti cserkészcsapatok 1929-ben

Csapatszám	Szervezőtestület neve	Csapatnév	Székhely
33	M. kir. Szociálpolitikai Intézet	gr. Széchenyi István	Újpest
169	Helyi bizottság	Magor	Újpest
261	MÁV István-teleki Főműhely, tanonciskola	Irinyi János	Rákospalota*
901	MOVE	Hétvezér	Újpest
913	Szalézi fiúnevelő intézet	Don Bosco	Rákospalota*
921	Újpesti izraelita hitközség	dr. Venetianer Lajos	Újpest
933	Helyi bizottság	----	Újpest

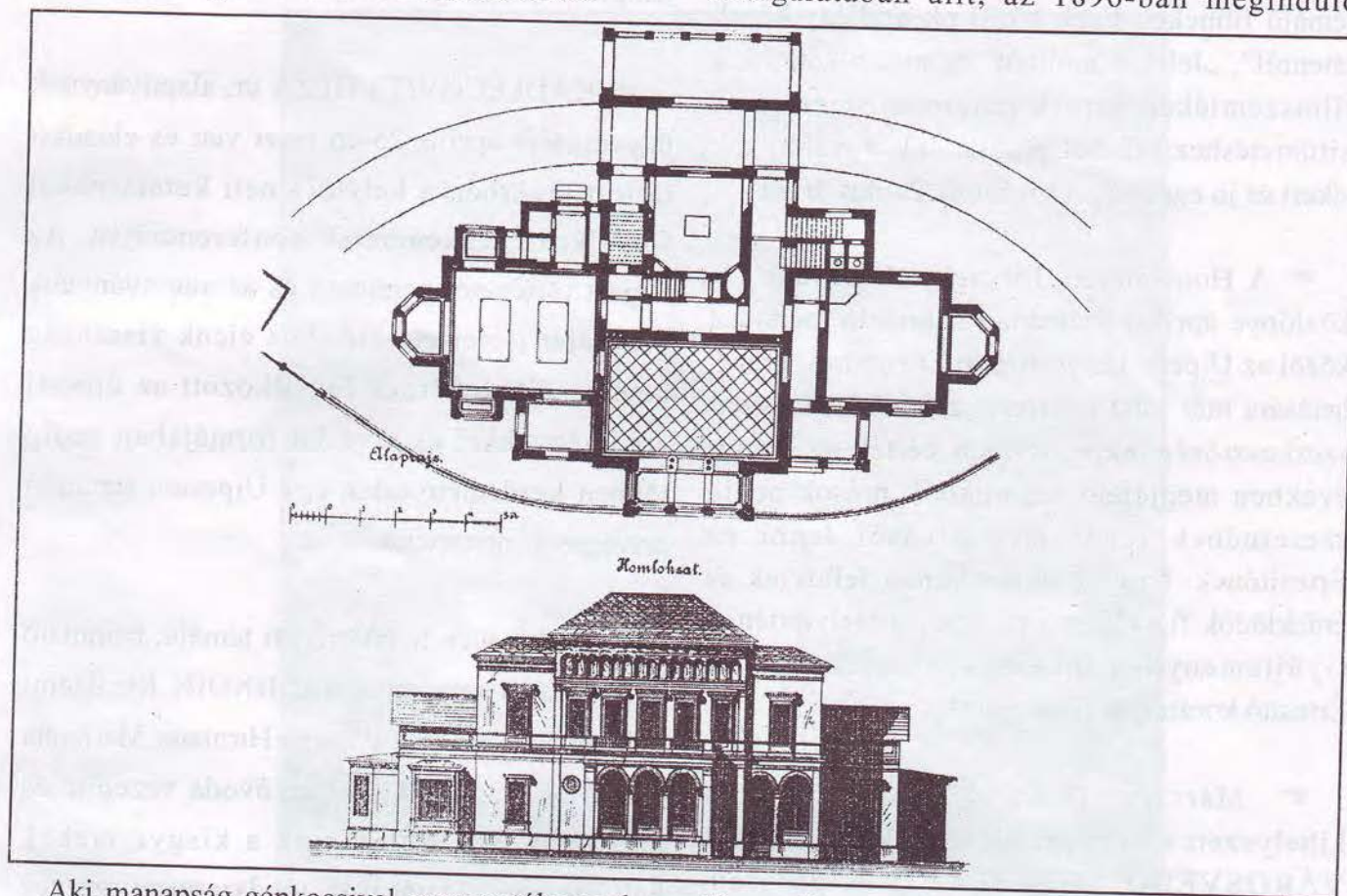
* Istvántelek 1950 óta a IV. kerülethez tartozik

Megújuló műemlékek

Az Újpest és Angyalföld határán álló, egykori lóvasúti indóház épületének romló állapota növekvő nyugtalansággal töltötte el azokat, akik szívükön viselik régi épületeink sorsát. Néhány hónappal ezelőtt az épületet bekerítették, és futótűzként terjedt el a hír: lebontják a házat.

működtetésére. 1869-ben aztán megindulhatott egy új lóvasúti pályán a forgalom Újpestről – az államvasutak rákospalotai állomásának érintésével – Rákospalotára.

Az épület továbbra is a közlekedés szolgálatában állt, az 1896-ban meginduló

Aki manapság gépkocsival vagy autóbusszal a Váci úton utazik, örömmel tapasztalhatja, hogy az állványokon többen dolgoznak, hogy ismét régi szépségében álljon ez a patinás épület. Az építők nagyon vigyáznak arra a két – szerencsénkre megmaradt – fára is, melyek valószínűleg egykorúak az épülettel. Idézzük fel a korabeli dokumentumok segítségével, mi célt szolgált valójában az indóház 135 évvel ezelőtt! 1865-ben megindultak a „Közúti Vaspálya Társaság” lófogatú kocsijai a Kálvin térről Újpestre a Váci út határáig. Ekkor épült fel az ún. indóház, melynek korabeli rajzait most közöljük. Még abban az évben a helytartó tanács engedélyt adott az Újpest belterületén meginduló „megyeri” lóvonat

villamosjáratok egyik állomásaként.

A II. világháborút követően több évig a 3-as villamos végállomása volt, majd a metró megépítése után átszervezett felszíni közlekedés miatt már nem volt szerepe. Átmenetileg raktárként, sőt munkásszállásként használták, azután kiürítették, ablakai betörtek, madarak fészkeltek belső szobáiban. Az egész épület egyre inkább hasonlított egy roskadozó, romló kísértetkastélyra.

Valamennyiünk nagy öröme lehet, hogy akadt vállalkozó, aki pénzt nem kímélve, eredeti formájában újíttja fel a házat, hogy az még évtizedeken át hirdesse a régi korok emlékét.

Helytörténeti hírek...

☞ Március 15-én, nemzeti ünnepünkön BALÁZS BÉLA-díjjal tüntették ki dr. PAULUS ALAJOS filmrendezőt. Paulus úr mint újpesti lokálpatrióta hosszú évek óta készít újpesti témájú filmeket. Ezek közül pl. a „Fény-képek Istenről”, „Jelek a múltból” és más alkotások a filmszemléken kaptak rangos elismerést. A kitüntetéshez szívből gratulálunk, további sok sikert és jó egészséget kívánunk Paulus úrnak:

☞ A Honismereti Társaság „Városunk” c. közlönye áprilisi számában bemutató méltatást közöl az Újpesti Helytörténeti Értesítőről. Ennek hatására már több telefonos érdeklődés érkezett szerkesztőségünkbe, többen kértek az elmúlt években megjelent számokból, mások pedig szeretnének rendszeres olvasói lenni az Értesítőnek. Ezúttal és ismételten felhívjuk az érdeklődők figyelmét arra, hogy a Helytörténeti Gyűjteményben ingyen kaphatják meg az Értesítő korábbi és friss számait.

☞ Március 18-án Újpesten tartotta kihelyezett elnökségi ülését a BUDAPESTI VÁROSVÉDŐ EGYESÜLET. A program lebonyolításában alapítványunk is részt vett. Bemutatásra került a városháza, a Károlyi szobor, a Clarisseum plébániatemplom, az új káposztásmegyeri templomépület, valamint a „Liget lakópark”. Köszönetet mondunk dr.

SZERÉNYI ANTALNÉ tanárnőnek és P. BÍRÓ LÓRÁND plébános úrnak a Clarisseum, IVÁNYI JÁNOS úrnak a káposztásmegyeri templom és a „Liget lakópark” bemutatásáért.

☞ KADLECOVITS GÉZA úr, alapítványunk ügyvezetője április 25-én részt vett és előadást tartott Győrben a helytörténeti kutatásokkal foglalkozó szakemberek konferenciáján. Az Újpest történetét bemutató és az alapítványunk munkáját ismertető előadást élénk visszhang kísérte. Több kérdés foglalkozott az újpesti eredményekkel és javaslat formájában pedig többen kezdeményeztek egy Újpesten tartandó országos konferenciát.

☞ Május 9-én helytörténeti témájú, bemutató foglalkozást rendeztek a CHINOIN Rt. üzemi óvodájában. Az ötlet Pajorné Hirmann Marianna óvónőtől származik, aki az óvoda vezetője és már évek óta foglalkozik a kisgyermek helyismereti oktatásával, rendszeresen szervez sétákat, hogy az óvodás korú kicsik játékos formában ismerjék meg környezetüket. Alapítványunk gratulál a kezdeményezéshez, sok sikert kívánunk a pedagógusoknak!

Az alapítvány támogatói:

ASCHNER LIPÓT ALAPÍTVÁNY,
„ARANY HORGONY” GYÓGYSZERTÁR,
ÉPORG RT., HANZLIK PÁL, HOLLÓSI GYÖRGY,
HAKONE KFT., IVÁNYINÉ KONRÁD GIZELLA,
IVÁNYI JÁNOS, DR. KAPOLYI LÁSZLÓ,
KOÓS GÁBOR, KOZMA SÁNDORNÉ,
ÚJPEST ÖNKORMÁNYZATA,
ÚJPESTI VAGYONKEZELŐ RT.

Kiadja: az Újpesti Helytörténeti Alapítvány

Elnök: Dr. Sipos Lajos

Szerkesztő: Kadlecovits Géza

Szerkesztőség: 1047 Bródy Imre u. 1.

Tel./fax: 233-1976

Tipográfia: Wagner Attila

Készítette: a Spácium Bt.

Felelős: Koós Gábor